

Kloosterkapel als woonhuis

EEN WAARDIG NIEUW LEVEN

Alleen al de afgelopen zeven jaar kwamen zo'n driehonderd kerken leeg te staan, waarvan vele zijn gesloopt, volgebouwd, of dichtgetimmerd. Maar steeds meer instanties en particulieren trekken zich het lot van de gebouwen aan. 'We laten iets voor de toekomst na.' Door **Hilde de Haan**

Op vakanties gaan ze het liefst door steden slenteren, architectuur bekijken. En thuis zijn ze voortdurend alert op bijzondere gebouwen. Zo kwam het dat Valerie Houpperichs en Robin Hagedoorn het onmiddellijk wisten toen in hun woonplaats Utrecht een kloosterkapel te koop werd gezet. Hartje stad, op de hoek van Heerenstraat en Nieuwegracht.

Zo kwamen ze terecht in het Gregoriushuis, ooit het klooster van de fraters van Maria van het Heilig Hart. Eeuwenlang was dit een bloeiende orde die zich ontfermde over het katholieke onderwijs in de stad, maar in 2005 vertrokken de laatste fraters naar een verzorgingshuis.

Hun kapel, uit 1922, stond er stralend bij: een hoge witte ruimte met boogvormig plafond en sierlijke pilasters, geflankeerd door kleurige, gebrandschilderde ramen, en rond het altaar een gebeeldhouwde engelenboog, met in top een stenen kruis.

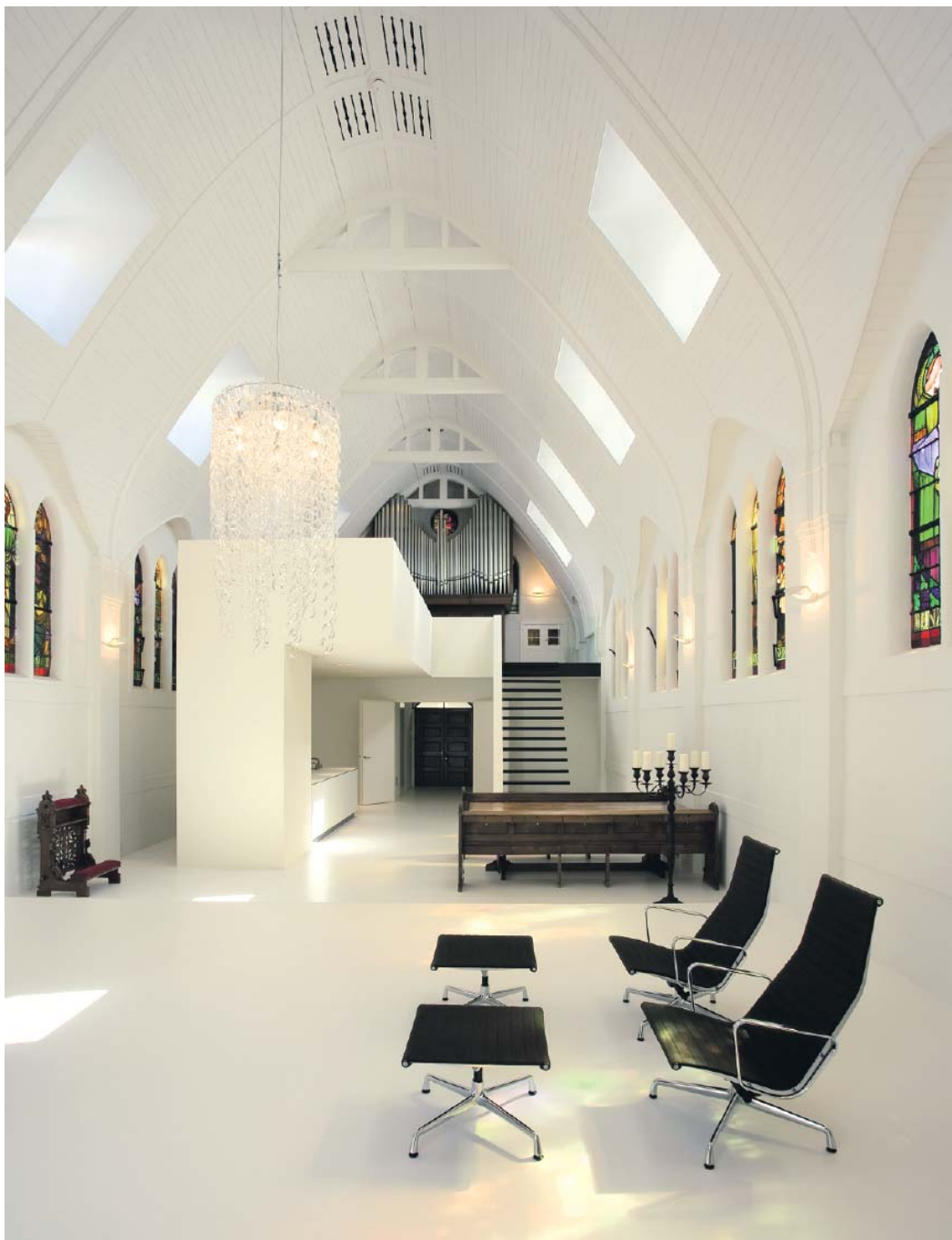
Houpperichs en Hagedoorn kochten de kapel en wonen er nu. Het unieke is: de karakteristieken die de kapel zo bijzonder maken, zijn nog altijd volop te ervaren. Enkele gewijde onderdelen (altaar en tabernakel) verhuisden naar een gepaste plek: de Stichting Beesels Keramisch Erfgoed. Maar het kerkorgel, met orgelbalkon en inbouwkast voor alle orgelboeken, is naadloos in de woning geïntegreerd.

Het ontwerp voor de verbouwing is gemaakt door twee jonge architecten: Rolf Bruggink en Marnix van der Meer (bureau Zecc). Zij wisten met slechts enkele, effectieve ingrepen dit geheel toch comfortabel bewoonbaar te maken. Fijn voor de bewoners, maar ook goed voor een breder doel: het laat enthousiasmerend zien hoeveel met afgedankte kerkgebouwen bereikt kan worden.

En een beetje inspiratie is op dit gebied hard nodig. Alleen al de afgelopen zeven jaar is het aantal religieuze kerkgebouwen in Nederland gedaald van 4900 tot 4600: 300 kwamen leeg te staan. Vele zijn gesloopt, of worden nu gebruikt op een manier die hun bijzondere architectuur geen recht doet: ze worden volgebouwd of dichtgetimmerd.

Slechts een minderheid krijgt een waardig nieuw leven, zoals de monumentale Pauluskerk van Oegstgeest, die afgelopen zomer door restauratiearchitect Marcel van Dijk werd omgetoverd in een muziekcentrum en dansschool. De eigenlijke kerkruimte bleef onaangetast zodat er ook nog wordt 'gekerkt'. Iets vergelijkbaars gebeurde met de trotse Julianakerk in Den Haag, die door architectenbureau Rappange en Partners werd heringericht als veelzijdig wijkcentrum.

Bij katholieke kerken is dat vaak lastig omdat een 'gewijd gebouw' niet zomaar anders gebruikt mag worden. Toch komt ook hier slim hergebruik voor, zoals bij de Grote Kerk in Hoorn waar in het hoge dak door architectenbureau Han-

De kloosterkapel in Utrecht als woonhuis. Boven: het raam in de vroegere altaarnis. Foto's Cornbread Works

gelbroek-Ouwetor 32 woningen zijn neergeveld. De kerkzaal kon zo ongeschonden blijven.

De Utrechtse kapel onderscheidt zich vooral door zijn bescheiden omvang (250 vierkante meter). De 'redding' hing daarmee uitsluitend van de nieuwe eigenaren af. Er gold geen monumentenstatus

en zelfs de naam van de architect (onmiskkenbaar een vakman, met veel gevoel voor fraaie detaillering) is nergens bekend. Dat het toch de moeite waard is, is onloochenbaar; hier is niet alleen een bijzondere woning ontstaan, maar vooral een uniek gebouw bewaard gebleven.

De architecten van Zecc wilden allereerst de hoge ruimte wat huiselijker maken. Marnix van der Meer: 'Mensen moeten zich er niet te klein in voelen.' Daarom is, direct achter de voordeur al, een hal gemaakt: het binnengaan is nu een geleidelijk proces. Essentieel is echter vooral de toevoeging van één nieuw, 'organiserend element'. Feitelijk is het voornamelijk de uitbouw van het orgelbalkon in de vorm van een langwerpige, zwevende vloer. Het moet heerlijk studeren zijn, hier, op deze open entresol, half weggedoken achter een fikse borstwering waarvan je, als je even opkijkt, volop uitzicht hebt over de hele kapel.

Tegelijk kun je eronder beschutting ervaren: daar vormt de vloer een grote luifel voor het keukenblok. En het mooiste is: de ruimte van de kapel wordt er nergens werkelijk door onderbroken. Het 'organiserend element' voegt aldus slechts geleiding toe, én de mogelijkheid om de kapel vanuit meer gezichtshoeken te zien.

KERKORGEL, MET ORGELBALKON EN AL, IS NAADLOOS IN DE WONING INGEPAST.

Extra daglicht was een absolute noodzaak. De mogelijkheden waren uiterst beperkt omdat alle gebrandschilderde ramen gehandhaafd moesten worden – opdat de kleurrijke patronen, wisselend met de zonnestand, het interieur bleven bepalen.

Vierkante dakramen, hoog in het gewelfde plafond, brengen nu zonder storende werking uitzicht. En slechts één ander nieuw raam is aangebracht, voor uitzicht op de buitenwereld. Dit bevindt zich achter de vroegere altaarnis, en doet denken aan een schilderij van Mondriaan. De gekleurde vlakken zijn afgeleid van de kleuren in de glas-in-loodramen, en verbinden zo deze eigentijdse ingreep met de oorspronkelijke kapel.

Een woning om samen oud te worden – dat hadden de nieuwe eigenaars voor ogen. Maar inmiddels, terwijl ze nog nauwelijks de ingrijpende verbouwing te boven waren, kwam een nieuwe, vergelijkbare situatie op hun pad. Een vrijstaand kerkje, eveneens verlaten, daagt hen opnieuw uit om het tot woning te verbouwen. De locatie moet nog even geheim blijven tot hun aankoop zeker is, maar nu al staat vast dat Zecc architecten ook dit bewoonbaar zal kunnen maken zonder de oorspronkelijke bouwkunst geweld aan te doen.

Valerie Houpperichs lijkt zich haast te verontschuldigen, als ze uitlegt wat hen nu al weg drijft: 'Wij doen het niet uit commercieel oogpunt, maar omdat we de mogelijkheden ervan inzien. Wij kunnen het, en zien ook niet op tegen zo'n gigantische verbouwing.' Idealisme is het – maar ook bezorgdheid om zo'n verlaten kerkje: 'We laten zo toch iets voor de toekomst na.' ■